

Uppteckningar om vigsel.

ACC. N:R

M. 11387:1.

Lu F 68.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Under 1800-talet brukade de förmögare s. k. härskap eller andra, som räknade sig som förmögna vigas i kyrkan, nästan alltid i samband med högmässa, mycket sällan söndags. De var inte alltid de förmögare förde den största stämman, förmögna brudar kunde någon gång överträffa härskaperna i lyx och ståt. Alla som vigdes i kyrkan skulle, efter välsan vid utgången bestiga "heta stenen", en rund plan sten, lite till höger om ingången till kyrkan. Endast bruden ej brudgummen bestig denna sten. Var det någon brud som ej ville offentligt visa sig, så fick hon, och följet försöka smita ut lite före den andra och ej bestiga "heta stenen". Sedan med stenen har ej brukats efter 1875. De bruden var besläddad, präglade hon, om alla hade sett bruden, och blev därpå mer. Någon

Kunde då utbringa ett lov för brudparet
som följdes av herren. Så äkte eller gick man
till brudens hem, som var bröllopsgården.
För 1850-talet var det y vanligt att både
brudpar och följe rid till häst. Det fanns
s. k. brärsedlar gjorde av trä i form av stol.
Närmaste släkting samt grannar var bjudna
och ofta prästen eller prästerna. Jag har
föret talat om ett bröllop i Möcklehuset.
Att vigas i kyrkan hölls för att vara försä-
mare än i prästgården eller hemma.
Hemma vigsel brukades av dem, som ville
gifta sig "lite i smyg" och ej alltid ville,
eller kunde, göra bröllop. I prästgården
vigdes, torpare, tjänstfolk, och för öfrigt vilka
som så ville, där fanns alltid till hands
vittna, näm. prästens tjänstfolk. Att vigas
i prästgården var ju vanligt. När de hade

betaldat prästen för sitt besök. Kunde ju
alla extra kostnader undvikas, och ofta var
sermonien därmed slut. I prästgården bjöds
ofta på något, dock ej alltid, det kunde ju
emvärka hur mycket prästen fick, det var
ju godtyckligt. Fick prästen mer så tog
han ju det och mindre fick ju också gå.
Prästasäcken var ju bottenlös, sådes det.
Hon här hade offerat en lössman, som brände
bort botten i säcken. Det hände någon gång
att husbönder gjorde bröllop för sina tjänare
som tjänat länge och troget, t. o. m. stort
bröllop d. v. s. många bjudna. Som jag vet
har det ej förekommit sedan 1883. På detta
siktet är hemmarigsel nästan bortlagd, man
vigs numera oftast i prästgården eller också
i kyrkan, och oftast söndagar både i
prästgården och i kyrkan. Numera äro ju

expeditionsskolorna större än förr.

Döps

Under 1800 talet döptes de flesta barn i kyrkan före högmässan inför församlingen. Alla läte döpa sina barn, dock y alla i kyrkan. Var det mycket kallt på vintern kunde det hända att dopet skedde i sakristian för att gå fortare. Eldstad fanns näml. y i kyrkan förrän 1885 och att ta dit ett barn veckogammalt var y lätt. Barnen döptes gärna innan de var två veckor gamla. De som bodde i närheten av prästgården kunde på barnen döpta hemma, men sedan var att de skulle om möjligt döpas i kyrkan inför församlingen. Dopvatten fyllt vaktorn här från sockenstugan där han kunde lyfta upp det hos argel-trampans hustru, eller någon annan, som bodde där. Väglingen var 125 m. Till prästgården 300 m.

Oftast var det bjudning i hemmet efter ett
barnbop. Bästis och förmögigt folk gjorde ofta
storkälas vid barnbop. Fästerna som var ungefär
som vid bröllop, hade församling med sig, men
ej prästen som han var med; dessutom hade man
pängor i "sväpen" (barnets linda). Barn av församlingens
förelärdar kunde få 100 kr på det sättet.

Tudsmodern och faddarna hade också i sväpen, hur
liten det än var, även bland de fattiga.

En såd, hvar gammal vet jag ej, var i min
barndom att en man kom in på ett ställe
där en mor låg med sitt odöpta barn, ja även
en modern var uppe; "brände man upp snössen"
och fick lösa den med någon slant, mer eller
mindre. Det kunde inträffa att någon av hemmens
folk fick tag i den besökandes snissa eller kost
och kastade eller lade den till det odöpta barnet
och då gäddade det absolut "lösen".

Bilkar som helst låta döpa sina barn i präst-
gårdar, men det var mycket lite av folket, som
vill bevara med det, däremot var det ofta
att någon hämtade prästen, eller hem själv kom
till en gård och döpte en eller flera som
kommit dit med sina barn. Sedan sade man
att de och de är döpta i samma vatten (vatten).
Vid sådana tillfällen var det ingen bjudning.
Nu och på senare tid har man sällan döpt
barnen i hemmet utan antingen i kyrkan eller
prästgården. Alla kyrkor äro ju uppvärmda nu.
Allt sedan med kyrkledar återkommit är kyr-
kans uppvärmning, och de flästa prästers önskan.
Kyrktägnung skedd rätt ofta hvar som under
slutet av 1800-talet och något in på 1900-talet.
Tillfälligt folk vill gärna, eller höll det bli kyrk-
tagna hvar som för hörd och kläddes skull
och även de bättre höllade tyckte nog att det

var förvånad, att på en pall strax innan
för kyrkdörren mitt på gängen, fells på knä
och hela församlingen vända sig och sina bli-
mot den som prästen gick att möta, och
en undran vem det var. På 90 talit ändrades
sedn så att den som skulle kyrkotagas fick
gå fram till altarrundan. Kyrkotagning i kyrkan
var alltid före högmässa. Efter 1900 har nog ej
kyrktagning förekommit, och för ogifta mödrar
har ej s. k. skriftning ej förekommit efter 1895.
Skriftningen innebar också kyrkotagning, och
ägd alltid före högmässa, och skedd i
sakristian i närvaro av kyrkvärdsarna jämte
några nyfikna åskådare. Den sträfsars flickan
eller kvinnan ensam sedan försvär (Brutalt)
tilltalsen i rituelen led. Så i frid
men synda iske läroftur.

Kalendern och märkesdagar. N. No. 72.

Ålmanackor skrevades för i många hushåll.
För att hålla reda på veckodagarna sporde
man gärna en grannar vilken dag det var.
räknat från söndagen, man gick oftare till
kyrkan, och alla fick seppena sitt minne
för att kunna reda sig. Det hände någon
gång att man blev vilse på dagarna, så var
Andreas Johansson i Ösboholm (Byttarö) en
ett med sina kor och årde (årder av trä,
även plagor av trä) en långfredag. Det väckte
mycket uppmärksamhet på den tiden. Långfredagen
hölls för årets största högtidsdag (hölls 1878)
och blev beskedd av en granna Lars Håkansson
i Ösboholm. En August Ludersson i Osby
stod på lojen och slöptröskade de prästers gick
en genväg förbi, för att gå till kyrkan och
prädelna i högmässan. Hustrun Maria började

andra varför prästen gick förbi så tidigt på
dagen och så blev det klarlagt hur det var.
(detta 1889). En kallad Längsmän i Skippshult
var ante och fläkthade, (harka upp lyng och
prästarvar för att odla) en söndag på 60 talit.
Här i orten hölls noga på helgdagarna.

Här i orten förekom ej vallring i stort, men
jag har hört att man hade, eller gjorde något
märke på en kipp eller annat föremål för
var dag som gick. För under 1800 talits början
sände man bud till någon stad med stadskirare
att köpa almanackor. I min barndom köptes
dom i Ljungby eller Växjö, senare här i Åmhus.
På 80 talit fanns almanackor att köpa även
hos lanthandlare, där sådan fanns. Almanackorna
kostade, i min barndom 1/4 öre. Det fanns bestämmelser
om lön. Enligt kyrkligt och betänkskapsaktens beslut
skola de små almanackorna säljas häftade

och skurna för 14 öre st, och kommandes du,
som vägar stiga detta pris, eller ^{vid försäljning} tillika i är
förordat med käftade och skurna för 14 öre att betala
50 riksdaler för varje gång sådant överträdes. (dette
är minnt) Många äldre sig ofta i alm: dels
för solens upp och nedgång, för ny och nedan
månen ny eller nedan var, för de gamla mycket
viktigt i mångt och mycket. Då man käft en
ny alm: gjordes nära ryggen i övre hörnet ett
hål och sattes fast en hantel av 3 em öglor
av syltråd (tågegarv) så hängdes den upp på
mitt-påsten i ett fönster, där sedan fanns eller
invid fönstret, dette var tydligen för att kunna
se vid alla tillfällen. På senare delen av 1800
blev det sed att man käft, av en snickare,
en ram med glas, och besattskit på gångjärn,
ramen lagom stor för alm: uppslagen, så
behövdes ju byta blad endast 6 gånger om året.

Ramen hängdes i närheten av ett fönster i väggen
detta för bönder och torpare. S. K. hästen polk-
hade sina andra ställen. Mänheten gjorde
of många anteckningar. Lantbrukare som hade
djur gjorde gärna något märke för dräktighet.
i öfrigt kunde de flesta gamla i min barndom
kunna ingenting skriva inte ens sitt namn, inte
mina föräldrar födda resp. ^{her} 1825 - ^{man} 1836. Några gamla
alumi med anteckningar har jag ej. Den äldsta
jag har är 1890. Det var några som gjorde sina
alumi i 50 a 60 år. Att man använt alumi för
något övernaturligt känner jag ej. Ibland all-
mänheten förstod man alumi mycket lite, endast
solens upp och nedgång och lite om månen,
planetsorna visste man ingenting om, dess
olika tecken förte man sig of vid eller visste
verför de stod, men så mycket mer djurkrets
man sade, i dag är det lagom som regerar.

eller när börjar vattenmannen så när för
vi vänta ändå att slå gräset eller dylikt, så var
det under hela året vid alla arbeten, men
särskilgen inte två på tusen vänta att det
var solens gång bland stjärnbilderna som
var uttänkt genom tecken. Stjärnbilder kände
man mycket lite till, möjligen polstjärnan,
Karlavagnen i stora björn, ardens häfte kallades
de tre vise männen, spetsjärnarna i plöja-
derna. Serier, som arätt, ofta kallades
morgon eller aftonstjärna. Men många bland
allmänheten tyckte vintergatan till nästan vad
de ville, man kallade den ena av de fyra
grenarna där vintergatan är delad ärlingsgrenen
(ärling eller skörd) där man så har den som
man blev vid olika tider på nästa sommar,
man tänkte naturligtvis endast på den lilla
fläck av jorden där man själv bodde.

Den andra grenen av vintergatan kallade man
vintergrenen och i den tyddes, rågn och torke,
sörn och frost, vind och stormar vid olika
sästeder, större händelser, säson, krig, furstars
död eller fall m m. Många i den hemden
trrodde på dessa spännan, men de flästa ij,
men före min tid var det fler som trrodde
på dessa tecken, enligt vad de då gamla teled
om. Många olika faser och gång isåttogs nog
av nästan alla bland allmänheten, dels för
sidd och sättning, men kanske mest för botande
av sjukdomar, och ännu viktigare för att kunna
bota lyten. Några lyten och sjukdomar kunde
botas endast på ny andra inläst på nå(nedan).
Lyten botades ofta på både ny och nedan. På vintern
var det viktigt de djuren släpptes ut, att göra det
rätta tiden. För att dessutom skydda dem för
vildjur och olyckor, visade man dem i irat.

att själva akta sig, och ~~se~~^{man fäste} stå i tröskeln
Nyrwinn som inföll på en torsdag var g. lyckligt.
Första nyst på året iakttogs av många, men vad
man sade om en hel del gamla märken är ej
lätt att nu minnas. De måderlekuppgifter som
vara ettat i den gamla alms trodde det stora
flertalet, ej på, men nog var det de som trodde
säkert på. Jag hörde gamla ryttar, men vet om
ju ingenting om hur långt vädrat blir. Ett
par gamla som jag minns trodde bergfast på
den, och naturligtvis gjorde allt för att få
andra med i sin tro. Många voro nog rätt
misslynta över de där ändringarna, knappast
så mycket över ändringarna av 1901 alm:
då var det mest för att dagarna hade fått
andra namn, och man kom vilse om många
märkesdagar, men en del hade ju fått behålla
sina gamla namn och så hade man ju den gamla
alm: att hjälpa sig med.

Känstavar eller almanacksdagar ej här i orden.
Här ej hört andra benämningar här, på året, än
vår, sommar, höst och vinter. Fjärde delen var
året som började vid nyår kallades vinterräppan
och slutade den 5. april. Den 6. april Tikheln
(även före 1901) började vårräppan och man började
räkna 13. veckan, det var så viktigt att alla,
som kunde skriva siffror skrev 13-12-11 osv
för varje ombytta av vecka, och de som ej
kunde skriva siffror, och det var många,
skrev sträckor eller andra märken som de
själva förstod, antingen i ena eller på annat
sätt. De två återstående räpporna voro ej så
viktiga sedan den räknades nästan mer på
slump, det var endast sommarräppan och
hösträppan. Man sade, särskilt om barn att
han eller hon är två eller tre räppagammal.
Var det ett barn 3. månader var det räppagammalt

Man talade om vinter eller sommarhalvåret
och svarade då, från Mikaelsmässa till den 6
april och därifrån åter till Mikaelsmässa
(mickelmässa) det var sommarhalvår, men man
räknade gärna från vårfredag, som freaften
har tranan ljus i säng, (man skulle lägga sig
vid dagsljus). En del del om månen och dess
olika faser har särskildigen varit gängse, men
ej under min tid eller minna föräldraas här.
Det ej brukats "tengel" är ej känt av mig, men
rötmånaden har varit mycket uppmärksamhet.
Om januari sade man, tor med sitt långa skägg,
(rimfrost) loftar barn utom vägg men så kommer
göja (februari) med sin långa skyn (ris) och hör
barnen i grusa (eldstaden utanför bakugnen).
Skattmanaden, oktober, räknade man med, för
vissa djurslag som skulle slaktas emots gjetter.
Dräktighetstiden för större djur vet jag ej annat än

man gjorde ett krus eller dyli i aln: man hade någon, annars ett märke med kniv. För en sege gjorde man ett märke med kniv eller annat, på en tumme orupå nageln strax vid nagelbotten, när så den var kommen ut färdig att skäras eller vätas bort var tiden gånge. Det sedes, en ha och en kvinna gå lika länge, likaså, en so och en hynna (Tik) i skorskringen her, som förest nämnde varit bräcklig här, men sär skilt på värm. Trättande vecka började den 6. april, då som väder det tillät och tjälen hade gått ur jorden så mycket att man kunde komma så gjorde man det, så började köra ut gödsel till längre ifrån belägna åkrar, man körde ut gödsel på vintern förr. På den tolfte vecka, var jord och väder gynnansamt så, kunde värrig och blandad sås, blandad sås var värrig och hvar. På elfte vecka skulle värrig sås gärna vara i full fart.

Potatisjorden skördas över och kunde närm sätas
om det var väckert väder och havet på. Tornde
verka sattes potatisens (som y förut) såddes havre
Kunde verka gjordes kornjorda som var det viktigaste
sättet här under 1800 tallet, i ordning. I åttornd
eller spunde verka såddes kornet på en dag då
"jorden var dragen" med dragan minas, att då
man ställer sig i en viss riktning och ser ut
över en åker, ser det ut som en stor mängd
små spindelnit bläncker och fladdrar över åkern
dette iakttogs vid eller strax efter soluppgången
vid moln eller regn syntes ingen dragning, då
gick man i stället och tog en inträdehornet
i en eller båda händer, villi hornet då y ut, gick
det lätt att hålla det slutet i handen, man villi
hornet ut den dagen, då renar det ut genom fing-
rarna så att handen blir varm, hur än man håller.
Min värpar född 1833 var hende i 51 års, han

talade om det för mig och påstod att det var
fullkomligt sant. Han kände Johan Jansson i
Kolborskult Skräpård Gättinge förs. Men räknade
ej rekatalit noga efter sjätte man, de var
näml: värbrukt avslutat. Lantbrukare som
badde nära sjö, fingo veta av sina oxar när
braxen lätte. När dem kände på riksen och
oxarna sprätte (sparkade) bakut med bakfötterna
så lätte braxen, men fick de skynda sig
att sätta sitt eller sina braxnät, intet slag
eller beller fick föras då, nära sjöstranden.
Hur samvingen var med liken och sparkandet
vill, eller kan jag ej yttra mig om, men nog som
banddräng under min uppväxt har jag sett det
sparkandet många gånger. Läggen var att
braxen har en ax i huvudet, braxen har
verkligen ett ben i huvudet, som är alldeles
likt en ko eller ax, oläsa sängen.

Jag har ~~har~~ hört de dei gamla, att det ej var någon
brädska med att börja i jorden på vintern förr än
dei eller dei, men det knappast något om dessa
märken, man sade att jorden reder sig inte inne.
För betisgången var det tid när djuren ej vill äta
av det som går in i dem inne. Hösten (slåtern) skulle
börja när hössafilen (hästfilen) blomnade.
Skörden innan axen hoppade av kornet. Jag har
hört sägas att vatturet blomnade, man något i
samband därmed och jag ej annat än tydligt
fiskväder. Någon tid för middagsanmärkning har jag
ej hört, det sade djuren själva till om. Det på
hösten slaktade köttet skulle ej ätas uppe (rätt)
förrän gökarna gått över det. Loken kommer
i timme och i halvtimma i minne och resp. 27-4
28-5 4-5 och 4-11 i 5. Minadernas väderlek fisk
man ofta ved jul av de 12 juldagarna, som säger
genvädrat, och även i vintertiden på hösten.

En smula juldag bådade hånars och fustrars död.
Mycket rimfröst bådade god skörd kommande år.
Tjugondag Knut bör julen ut. Agabus blåste det
och snön yrde. Tjufrid blev det oftast kallt
och snö. Petter kall, om stubben di här kall
så ligger den till freddasnatt, och om det fryser
freddasnatt så fryser det förli nätterna ätte.
Mattias kastar sin varma sten i vatten. Efter
den dagen fröter allt i och på isen. Från vår-
fredagen räknades ofta andra karskallet.
Vilhelm började 13. vaka. Tyko var en förkastelsedag.
Välbergsafton dracks snörg i ben. Byalaget möttes
till Välbergsstämma hos bysammans. När Erik
ger ox ger Ole kaka (gäldde intet rågen).
Karolinska skulle lina ut. Man sade att
Ole Krok satte sig i egnsamman, så det
gick y att baka. (Måden var inte mogen för
att kunna tröskas och kvarnas.)

På dagen Beda, sättes bruna brödet. Under festen
hölls inga kates eller fester, de skulle ställas vid
alldeles särskilt dygnsvärkan. Dagarna kallades
här i orten, svarta måndag, vita tisdag, dygnsmåndag
skärtorsdag långfreda, påskokvällen. På onsdagskvällen
skjöt man påskokarlar. I min barndom hördes
mycket snällande i skymningen onsdagskvällen.
Till påsksöndagen plöckades påskkrävar av
säg eller vide, men de voro inte alltid utslagna.
Skymningsfjärdagen gick man till prästmed
kyrka. Påsksdagen skulle alla ha barn med
sig till kyrkan, den som inte hade egna,
gick låna. På domsöndagen skulle så vitt
möjligt alla gå till kyrkan, det var stor hög-
tidsdag. Värkan med dammen kallades av
allmänheten pissvärkan eller frustimsvärkan,
oftast regnar det då. Om det regnar på söndagen
i öppen bok, blir det regn hela värkan ut.

De som hade höstvard efter Brynolf kunde ej få
sen lör vass, och så kom Bärtel och pissade i gräset
och snart Michel och gjorde ännu värre. Men sade
när Anders braska ska julen slaska, eller tvärtom,
De som malde med vattenkrans fingre y malde
hela lussinatt, utan stanna en stund efter 12.
sedan gick det an att mala igen. /

Spel med stickor har y varit brukligt
här, och något sådant spiskt gjort därtill har
jag y sett. Med ländstickor har jag sett spelas
på det sätt, att man delade ut lika många till
till varje spelare och så samlade ihop dem och
släppte dem alla i en hög, så fick någon börja
plocka så många han kunde, utan att någon af
de övriga i högen ändrades, då någon röddes, blev
det nästa tur. Den, som till slut hade mindre
än andra fick betala för skilnaden.

Spel med
stickor
Luf 69

!!